

ЩОДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМ БОРГОМ В УКРАЇНІ

Дубовик О. Ю.

Одеський національний економічний університет,
доцент кафедри фінансів, к. е. н, доцент

Скрипник А. В.

4 курс, Одеський національний економічний університет

Однією з важливих проблем розвитку економіки України є наявність значного податкового боргу. Він негативно впливає як на функціонування держави, так і на платників податків. Для держави основна проблема податкового боргу – недонадходження коштів до бюджетів, що зменшує можливості виконувати основні її функції. Наявність податкового боргу у платника податків-суб'єкта господарювання може призводити до скорочення його господарської діяльності, втрати активів та загрожувати закриттям підприємства.

Серед основних причин виникнення податкового боргу виділяють: спад виробництва, зростання вартості матеріалів, зменшення обсягів збуту, зменшення платоспроможності, що призводить до збільшення дебіторської та кредиторської заборгованості, непередбачувані обставини [1, с. 5].

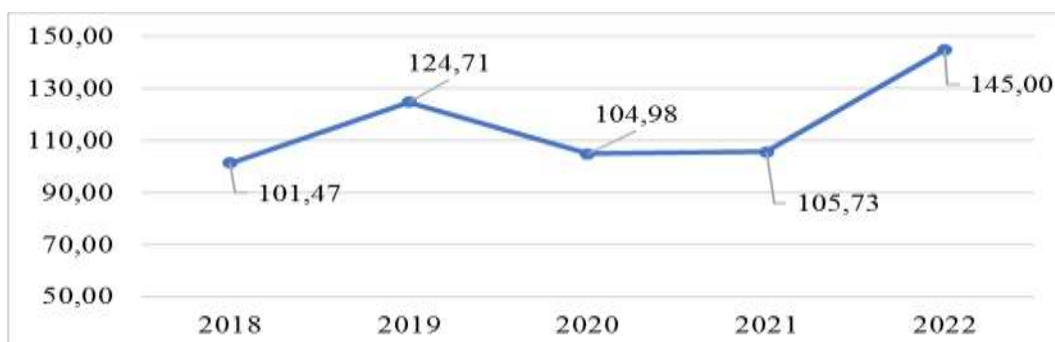

Рис. 1. Динаміка податкового боргу в Україні, 2018-2022 рр., млрд. грн.

Джерело: складено авторами на основі [2]

Протягом останніх 5 років податковий борг нашої країни зазнавав значних змін (рис. 1). У 2018-2019 рр. він зріс на 23,3 млрд. грн. Однак протягом 2019-2021 рр. спостерігається чітка тенденція до скорочення податкового боргу. Найбільші темпи зменшення податкової заборгованості спостерігаються у 2020 році - 15,9 %. Спричинено це активним списанням безнадійного податкового боргу та активним погашенням платниками податків своєї податкової заборгованості. Найбільше списання безнадійної податкової заборгованості було проведено у 2020 році, загалом було списано 15,1 млрд. грн. Також у 2020 році великі боржники погасили свої зобов'язання, зокрема ПАТ «УкрНафта» - на 15 млрд. грн. [3]. За 3 роки відбулося скорочення податкового боргу на 19 млрд. грн.

Найвищі темпи росту податкового боргу спостерігаються у 2022 році, приріст склав 37 %. Він зріс на 39,2 млрд. грн., що майже у 2 рази більше, ніж обсяги скорочення податкової заборгованості у 2019-2021 рр. Однак, при цьому у 2022 році відбулося найменше списання безнадійного податкового боргу – 1,5 млрд. грн. (для порівняння, у 2021 році було списано 7,6 млрд. грн.).

Враховуючи значні обсяги податкового боргу в Україні, важливим є дослідження фіскальної ефективності управління податковим боргом. Для цього ми розрахували показник ефективності управління податковим боргом як відношення темпов росту податкових надходжень до темпов зростання податкового боргу [4, с. 160]. Управління податковим боргом можна вважати ефективним за умови, що це відношення приймає значення більше одиниці.

Відповідно до проведених розрахунків, діяльність Державної податкової служби України з управління податковим боргом можна вважати ефективною у 2018, 2020 та 2021 роках (рис. 2). Ситуація щодо неефективного управління податковим боргом у 2022 р. спричинена скороченням податкових надходжень на 8 % та зростанням податкового боргу на 37,1 %. Це викликано повномасштабним вторгненням російської армії на територію України. Атаки РФ завдали значних збитків економіці України, що і зменшило потоки податкових надходжень до бюджетів.

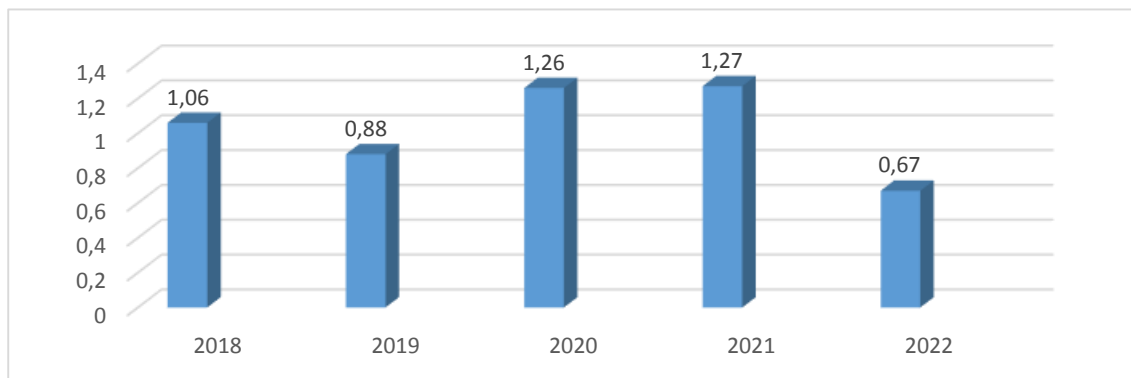

Рис. 2. Динаміка показника ефективності управління податковим боргом в Україні, 2018-2022 рр.

Джерело: складено авторами на основі [2]

Враховуючи кризове положення нашої держави, доцільним є порівняння показників фіскальної ефективності управління податковим боргом у 2022 р. із минулими кризовими роками. Так, у 2009 та 2010 рр., після глобальної фінансової кризи 2008 р., показник ефективності складав 0,69 та 0,8 відповідно [4, с. 161]. У 2015 р., також відзначалося неефективне управління податковим боргом, значення показника складало 0,85. Тобто, можна зробити висновок, що у кризові періоди для України спостерігаються значне зростання податкової заборгованості із одночасним скороченням податкових надходжень до бюджету.

Враховуючи проблему зменшення ефективності управління податковим боргом саме у кризові періоди, доцільним є збільшення можливостей для платників податків на отримання відстрочки та розстрочки податкового боргу. У 2022 році було надано 480 розстрочок (для порівняння, у 2018 р. укладено 2972 договорів про розстрочення податкового боргу) [2].

Ефективне управління податковим боргом - важлива умова розвитку економіки держави, адже це забезпечить повноту наповнення її бюджету та покращить кредитні рейтинги України. Скорочення вже сформованої податкової заборгованості та зменшення формування нових податкових боргів суб'єктів господарювання забезпечить покращення інвестиційної привабливості Україні для іноземного капіталу. Для забезпечення ефективного управління податковим боргом необхідно здійснювати одночасно цілий

комплекс заходів: роз'яснювальні роботи із платниками податків, проведення сегментації боржників, підвищення загальної ефективності податкового адміністрування.

Список використаних джерел:

1. Проноза П. В. Динаміка податкового боргу і напрями вдосконалення податкового адміністрування в Україні. Економіка та держава. 2018. № 5. С. 4–9.

2. Динаміка податкового боргу. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/dinamika-podatkovogo-borg/> (дата звернення 24.11.2023).

3. За останній рік податковий борг українських компаній зменшився на 25 млрд гривень. Опендатабот. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/tax-debts-2021> (дата звернення 24.11.2023).

4. Рудь О. В. Фіскальна ефективність управління податковим боргом у сфері прямого оподаткування. Формування ринкових відносин в Україні. 2015. № 3 (166). С. 155 – 162. URL: https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/265/1/frvu_2015_3_36.pdf (дата звернення 24.11.2023).